

da so slovenski profesorji sami najbolj brezobzirno pometali s slovenskimi dijaki, da so le-ti dostikrat bili v posameznem razredu v manjšini napram Nemcem, dasi je sicer od novovstopivših gojencev vedno bila ogromna večina Slovencev. Hvala Bogu, so se razmere obrnile že na bolje, odkar deluje na zavodu dr. Potočnik, vrl, neustrašen zaščitnik slovenskih dijakov, in odkar je zapustil zavod učitelj Majcen; zansprej bodemo pač z mirno vestjo izročali slovenske fante temu zavodu. Tem večja je nas učiteljev dolžnost, da skrbimo za dober naraščaj, da skrbimo sami za to, da bodo slovenski učiteljiščniki prava elita slovenskega dijaštva. Malenkostni pomisleki, češ, da ne kaže komu prigovarjati k vstopu na učiteljišče spričo žalostnih razmer, v katerih učiteljstvo danes živi, ne veljajo, zakaj narodni in stanovski interesi so višji od onih posameznika; narod pa in učiteljski stan potrebuje in zahteva dobrih vzgojiteljev in sposobnih mož. Slovensko učiteljišče ne sme še nadalje biti zatočišče faliranih študentov drugih zavodov. Zatorej velja vsem slovenskim tovarišem poziv, da v bodoče sami izbirajo sposobne fante za učiteljišče in tega ne prepuščajo več slučaju.

Zgledujemo se lahko na slovenskih učiteljiščnikih višjih razredov, ki so sami — prej kot nekateri slovenski profesorji — prišli do prepričanja, da pomeni za štajerske Slovence nedostanost učiteljskega naraščaja velik o narodno nevarnost.

Letos je maturiralo poleg 20 Nemcev le 9 Slovencev, katero število daleko ne zadostuje, da bi izpolnilo le vrzeli, nastale med slovenskim štajerskim učiteljstvom zaradi smrti ali vpo-kojenja starejših tovarišev. In vendar se ustanavljajo vedno novi razredi! Mimo tega še šolske oblasti zadnje čase protežirajo gojenke nemškega ženskega učiteljišča, dotim je doslej našla mesto na Štajerskem že marsikatera zavedna tovarišica absolventka ljubljanskega ali goriškega učiteljišča.

Ker so najbolj temeljito „iztrebljali“ slovenske dijake baš na pripravnici, kjer dela nemščina večini slovenskih gojencev preglavice in zaraditega ne uspevajo, so dijaki višjih letnikov docela iz lastnega nagiba prevzeli nalogo, pripravničarje poučevati v predmetih, ki jim zaradi nedostatnega znanja nemščine delajo težkoče. Uspehi se že opažajo. To je gotovo lepo znamenje narodne zavednosti in požrtvovalnosti slovenskih mariborskih učiteljiščnikov. Čast jim!

Tembolj je od nas učiteljev pričakovati, da se zavedamo svoje dolžnosti napram svojemu naraščaju in se v tem pogledu ne damo osramotiti od dijaštva.

Prof. dr. Pivka zagotavlja, da bo njegovo delovanje našlo med učiteljstvom razumevanja in podpore. Želimo mu tem potem ob nastopu njegove službe prav obilo uspeha!

Izpraševalne komisije.

S Primorskega, dne 4. decembra 1905.

Te dni se je število izpraševalnih komisij za ljudske in meščanske šole na Primorskem zopet zvišalo. Pravimo „zopet“, ker je bila ravno letošnje pomladi v Trstu ustanovljena posebna „izpraševalna komisija pri c. kr. na-

in naša dolžnost je, da širše kroge v tem pogledu informiramo in jih učimo stremiti za tem visokim smotrom.

Kaj je jetika ali tuberkuloza? Tuberkuloza je nalezljiva bolezen. Provroča jo majhna, s prostim očesom nevidna glivica. Oblika ima palčice, dolge četrtno premera rdečega krvnega telesa. Ta glivica se nahaja v ogromni množini v izmečku jetičnih. Pljunki teh bolnikov se posuše, postanejo prah in s tem prahom vdihavajo te, bolezen provzročujoče glivice ljudje in živali, ki se s tem inficirajo, t. j. bolezen nalezijo. Ali pa se zdrav človek nahaja v bližini jetičnega; ta kašlja ali kiha in meče pri tem oblak vodnih kapljic s takimi glivicami iz ust in nosa, in zdravi sosed jih vdihava in sprejema po tej direktni poti bacile jetike.

Ognemo se torej še najprej infekcije, ako prebivamo na čistem zraku in se ogiblamo neposredne bližine kašljajočih jetičnih ljudi.

A tudi po drugi poti imamo često priliko da se inficiramo, t. j. z nečisto ali nekuhano

mestništvu v Trstu“, kakor se glasi uradno ime te komisije, ki je sicer nepostavno ustanovljena — v Trstu namreč ni državnega učiteljišča, ki bi bilo postavni sedež komisije — pa ta, Lahom dovoljena nepostavnost še ni največja na Primorskem, zato se ne brigajmo dalje za njo. Najnovejša, nas zanimajoča komisija, je ota v Kastvu, ki začne svoje poslovanje v grudnu t. l. Iz sreča „privoščimo bratom Hrvatom to le za hrvaški učni jezik ustanovljeno komisijo ter se nadejamo, da bo njeno delovanje le v procvit hrvaškega šolstva na Primorskem. Morda se komu to čudno zdi, ta naša nada. Žal, da imamo vzrokov, da ne sodimo o vseh komisijah tako. Tako semenda še ni pozabilo, da je pred več leti goriška komisija (oziroma en njen član) dala nekemu Nemcu izpričevalo o znanju slovenščine — ki je pa bilo jako borno, namreč znanje — s katerim dokumentom je dotični zasedel na Kranjskem visoko mesto, ki z njega zdaj kaže svojo nemško oholost.

Sploh imamo glede goriške komisije nekaj želja, ki jih naslavljamo na gospoda deželnega šolskega nadzornika Matejčiča in na naučno ministrstvo.

Najprej moramo v interesu izpitnih kandidatov, oziroma njih žepov in v interesu prizadetih ljudskih šol prositi, naj ta komisija malo hitreje posluje. Ta naša prošnja je popolnoma utemeljena, ako se ozremo na ukaz c. kr. naučnega ministrstva z dne 23. junija 1892, št. 13.298, in ako pomislimo, da je bivanje izpitnega kandidata v hotelu 2—3 tedne za njegov žep cela katastrofa. V „alloggio popolare“ pa učitelj navzlic svoji malovažnosti vendar ne more iti. Posebno moramo opozoriti na neko navado v Gorici, ki je drugod ni. V Gorici smatra komisija izpitovanje za šolski pouk in drže se gospoda pri tem tudi predpisanih šolskih počitnic. Ob sredah in sobotah popoldne n. pr. se v Gorici ne izprašuje; morda zaradi tega, ker se tudi inace nekako šolarsko postopa s kandidati? Šolski praznik 19. dan novembra smatra goriška komisija tudi za svoj praznik in cel ljubi božji dan se nič ne izprašuje, a kandidati trošijo denar po Gorici, šole na deželi imajo pa poldneven pouk ali pa še tega ne. Omenimo le, da je nekaj predsednik graške komisije odredil, da se pouk na učiteljišču nič ne prikraja zaradi izpitov, ki se morajo — ustni — ker so komisarji za to posebe plačani, vršiti po šolskem pouku do poznega večera. Nekaj podobnega bi ne škodilo tudi v Gorici.

Nadalje opozarjamo na krivo tolmačenje izpitnih predpisov v Gorici. Saj je vendar znano, da določa § 4. člen II. izpitnega predpisa le „eine Lehrprobe“ in kdor dela za dva ali več učnih jezikov, mora v smislu § 5. izdelati pismene naloge v teh jezikih in v smislu § 6. odst. 4. mora tudi ustno odgovarjati v dotičnih jezikih. O mnogojezičnem praktičnem izpitu ni v predpisu ni črke. Sploh se govori v tem predpisu vedno le o „eine Lehrprobe“, n. pr. § 4., § 8. odst. 1. in odst. 2. v besedi „der zu behandelnde Gegenstand“, ne: Gegenstände, § 4. odst. 2: Vornahme... der Lehrprobe, ne: Lehrproben; ravno tako govori tudi § 11. v 1., 2. in 7. odst. le o „eine Lehrprobe“ ali „bei der Lehrprobe“. Le komisija za verstvo sme, če hoče, zahtevati „besondere Lehrproben“ (§ 8. odst. 3). V protislovju s temi popolnoma jasnimi določbami pa zahtevajo v Gorici učne

hrano, ki izvira od bolnih, jetičnih živali; predvsem je tukaj nevarno mleko tuberkuloznih krav. Uživajmo torej vedno le prekuhano mleko!

Večkrat pa slišimo vprašanje: Zakaj se nekateri ljudje, izpostavljeni tej priliki, vendar ne inficirajo, drugih pa se jetika rada prime? Tu je stvar ta, da je zdravi človeški organizem oborožen z naravnimi varstvenimi napravami, ki so sposobne, da zabranijo razvoj bolezni. Ako pa je človek „tuberculeable“, kakor pravijo Francozi, t. j. s hereditarno (podedovano) dispozicijo obtežen, ker je rojen od slabotnih bolnih staršev, potem varnostne naprave njegovega organizma ne zadostujejo da bi zabranile razvoj tuberkuloze. Take iz tuberkuloznih, skrofuloznih, sifilitičnih rodov in izviraajoče organizme treba prav posebno varovati infekcije, ker ji radi podležejo, in sicer treba vsem higieničnim odredbam že v prvem letu življenja posvečati potrebne pozornosti.

Tudi na drugo vprašanje: Da-li je jetika ozdravljiva, lahko odgovorimo

poizkuse iz računstva, jezika, petja in telovadbe, časih menda tudi iz verstva. Najhujše je pa pri tem to, da je goriška vadnica edina v svojem ustroju. Učni jezik je nemški, učenci ali učenke so pa laške ali slovenske narodnosti; pouk maternega jezika je prost predmet in v takem razredu mora izpitni kandidat, ki ni prej in ne bo nikoli pozneje videl tako bedasto urejene šole, učiti n. pr. o sklanji samostalnika najprej slovensko. Ko je mož, ki ve, da je njegov učni poizkus odločen za izpit, v najboljšem tiru, mu preseka predsednik izpitne sekcije besedo, ter mu ukaže, naj nadaljuje nemško. Kje, kaj naj nadaljuje nemško? Nauk o sklanji slovenskega in nemškega samostalnika (ali pa nauk o spregi slovenskega in nemškega glagola) vendar ni snov, ki bi se dala pametno učiti v isti uri in pred istimi učenci v zvezi onega učnega poizkusa. In sploh, čemu učni poizkusi v dveh učnih jezikih? Predpis ga ne zahteva; zdrava pamet ga pa tudi zanikuje. Saj je vendar jasno, da more oni učitelj, ki ima dovolj metodiške izurjenosti, učiti v vsakem jeziku, ki ga zna toliko, kolikor mora pač učitelj znati učni jezik. Metodiška tehnika je vendar v vseh jezikih ista. Pa tudi množica učnih poizkusov je že po predpisu nepotrebna. Kdor je pokazal metodiško zmožnost v enem predmetu, ta jo ima gotovo tudi za druge predmete ljudske šole, ako je pri maturi dokazal primerno znanje.

Zdaj pa še par besed o ustem izpraševanju. Glede tega so pa menda vse komisije še na stališču, da je ta izpit ponovitev mature; imamo sicer pri raznih komisijah nekaj členov; tudi v Gorici se to lahko konstatira, seveda le v neznatni manjšini, ki upoštevajo § 3. izpitnega predpisa, ki pravi, da ima ta izpit praktičen značaj. Navadno so to tisti gospodje, ki so ali iz ljudskošolske službe prišli na mesto glavnega učitelja, ali pa oni, ki kot profesorji delujejo v službi c. kr. okr. šolskih nadzornikov. In kaj določa ta paragraf? „Grundsätze der Volksschulerziehung, Schuldisziplin, Schulgesundheitspflege, methodische Behandlung der Einzelnen Lehrgegenstände, Erfahrung und Urteilsfähigkeit in Fragen der Erziehung und des Volksschuldienstes“ — to stoji na prvem mestu, potem šele pride: „... den Lehrstoff der allg. Volksschule im großen und ganzen beherrscht... ohne Wert auf einzelnes... gelegt...“ Kdor to pazno prečita, nam mora pač pritrčiti, da so vprašanja: „Imenujte mi glavno mesto Galicije!“ — „Beschreiben sie mir die skandinavische Halbinsel!“ — „Povejte, kar veste o termometru!“ — „Zakaj je Karl VI. izdal pragmatiško sankcijo?“ itd. popolnoma zgrešena.

To so pač lahka maturna vprašanja, a metodične zmožnosti z odgovori na ta vprašanja ne pokaže nihče. Ne dvomimo, da bi bilo za vse kandidate, komisarje in šole prav primerno, ko bi ministrstvo k predpisu z dne 30. julija 1886, št. 6033, posebno k členu II. §§ 3., 4., 6. in 8. izdalo primeren navod oziroma pojasnilo. Kandidati bi vedeli natančno, kaj jih čaka, komisarji bi pa bolj stvari primerno postopali.

Konec izražamo pa še željo, ki jo naj vpošteva c. kr. deželni šolski svet goriški. In ta je: v Gorici naj se, ko se preмести tja možko učiteljišče, ustanovi še ena komisija, in sicer naj se delokrog obeh komisij jezikovno omeji. Eno bodi za slovenski učni jezik, druga za laški; taka uredba odgovarja tudi § 2 čl. I.

rimo zdaj enako kat-gorično: Da. Mnogokrat je že ovržena Laennecova teza in dokazano, da je jetika ozdravljiva, posebno v prvih perijodah, in treba se torej le potruditi, da se ji pride pravočasno na sled. Žalibog laborira večina bolnikov najdaljši čas na jetiki in se izkuša vedno tolažiti s prehlajenjem, slabokrvnostjo itd., ne da bi se ti ljudje pravočasno zatekli k zdravniku.

V tem kakor tudi v, žal, še se dogajajočem napačnem diagnosticiranju bolezni leži tragični element boja proti tej šibi božji. — Zakaj ko misli bolnik, da je prehlajen, pa sedi doma in se odteguje zdravim učinkom svetlobe in zraka. Da bi odstranil dozdevne želodčne bolezni, vrši tak človek strogo dieto in s tem še bolj podkopava svoje moči. Razentega draži svoj želodec z različnimi medikamenti, dotim je treba želodcu le obilne hrane, ker gre v resnici za takozvano gastrično (želodčno) obliko tuberkuloze. Mnoge smatramo za nevrastenike in slabokrvne ljudi, dočim strokovna preiskava razkrije začenjajočo se tuberkulozo.

izpitnega predpisa. Če že torej sedaj veljavna postavna določba to zahteva, ne vemo, zakaj bi še nadalje silili kandidate raznih učnih jezikov k isti komisiji; razdelite si delo, in škoda ne bo nikjer; pač pa bo poslovanje posameznih komisij bolj hitro!

Morda — seveda, če bodo dotični faktorji dovolj samostojnega mišljenja — pridemo Slovenci na Goriškem ob tej priliki tudi do mrvice uradnega jezika, da torej ne bomo imeli več priložnosti, čitati takih-le spak:

Izpričevalo učne usposobljenosti za slovenski učni jezik nosi pečat: „I. r. commissione esaminatrice di Capodistria“. In ta komisija je dozdej izpraševala za hrvaški, slovenski in laški učni jezik.

In kaj rečejo na to oni gospodje slovenske krvi v c. kr. višjih službah, ki še sedaj sanjajo o „deutsche Amtssprache“ ter izdajajo v slovenskih deželah slovenskim strankam o slovenskih zadevah nemške dekrete, rešitve in naznanila? Lah bi se takim ljudem smejal, in prav bi bilo. Primorec.

Naš denarni zavod

Geslo: Kar plodonosno nalozim, v pomoč le sebi podarim.

Hranilnica in posojilnica učiteljskega konvikta v Ljubljani. registrovana zadruga z omejenim jamstvom.

Promet do konca novembra: K 200.732.04.

Naznanilo. Kdor želi od zadruge kakih informacij, naj za odgovor priloži 20 h v pošt-nih znakah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se ne odgovarja.

Socialne razmere učiteljs-tva.

Poroča A. Pesek.

V.

Važen popravek. Ker svojega referata „Regulacija učiteljskih plač“ nisem čital, ko je izšel v „Učit. Tov.“, nisem zapazil, da se je vrnila velika tiskovna poma. Neki tovariš me je opozoril, da je v 42. števil. „Učit. Tov.“ z dne 16. oktobra t. l. v uvodnem članku „Regulacija učit. plač“ v tretji koloni natisnjeno: „Štiri petine vsega učiteljskega ima manj kot 2000 K in skoraj polovica vsega učiteljskega ima manj kot 2000 K.“ — Moralo bi pa biti tako-le:

„Štiri petine vsega učiteljskega ima manj kot 2000 K in skoraj polovica vsega učiteljskega ima manj kot 1201 K (entisoč dvesto in eno krono)“.

VI.

Po podatkih statističnega urada na Dunaju ima 2062 oseb manj kot 600 K plače in 19.613 oseb ima od 600 K do 1200 K letne plače. 2062 + 19.613 = 21.675 in ti nimajo nad 1200 K (entisoč dvesto kron) letne plače. Ker izkazuje omenjeni urad 55.479 učnih oseb na avstrijskih ljudskih šolah, ima torej res skoraj polovica vsega učiteljskega (namreč 21.675 oseb) manj kot 1201 K letne plače.

Kaj čuda, da ima učiteljstvo v kljub svoji izobrozbi tako slabo socialno stališče, ko ima

Dalje v prilogi.

Razpolagamo danes s tako razvitimi preiskovalnimi metodami, da se težko še zmotimo. Ako hočemo zaslediti bacil tuberkuloze v vseh njegovih skrivališčih in ako hočemo preračunati njegove moči, potem nam ga je sistematično treba iskati pri sledečih osebah:

1. Pri osebah, ki kažejo sledove skrofuloze.

2. Pri osebah, ki so prestale otroško postelj, oslovski kašelj, ošpice in legar, pa se ne morejo zopet okrepiti — zakaj te bolezni uničujejo naravne varnostne naprave organizma proti tuberkelnom.

3. Pri osebah, ki na vsak prehlad reagirajo s kašljem in katarjem v grlu.

4. Anemične (slabokrvne) osebe. Pri tuberkulozi obstaja že v zgodnjem štadiju gotova stopnja anemije. Bolniki se hitro utrujajo, se čutijo slabotne in nerazpoložene in opravljajo le s težavo telesno ali duševno delo.

5. Osebe, ki trpe na močni razdraženosti želodca z bljuvanjem ali kolcanjem, zlasti če